

Studiu

ARTA CA FORMĂ DE INTERPRETARE A TĂCERII

Rudy Roth

Poet, ziarist, grafician,
cercetător român,
doctor în științe politice

Arta, afirma Heidegger, „rezidă în opera de artă”, iar esența ei nu poate fi dobândită prin analiza exterioară a universului creativ¹ sau, cu atât mai mult, prin clasificări sau studii comparative ale elementelor acestuia. Asumându-ți chiar și parțial această perspectivă și, implicit, debarasându-te de orice încercare de a asimila produsul artistic în plan vizual, auditiv, tactil etc., poți ajunge să percepi arta ca pe o formă de retragere în ființă.

¹ Martin Heidegger, *Originea operei de artă*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 38–39.

Cu alte cuvinte, să-i simți existența nu prin ceea ce este, ci prin transformările pe care le aduce eului tău interacțiunea cu ea.

Acest fenomen se datorează faptului că, în esență, substanța produsului artistic este o disoluție în sensuri creative a unei stări de inexistență, o translație în materie și formă a absenței primordiale. O materializare a unui impuls creator născut dintr-o necesară stare de tăcere² a artistului și care conferă expresiei artistice dimensiuni aproape antropomorfe, cu o viață și adevăruri proprii.

Suntem, fără doar și poate, în fața unui paradox. Pe de o parte pentru că existența operei de artă rezultă din decizia artistului de a dăruia cetății tăcerea sa creativă, iar pe de altă parte pentru că valoarea intrinsecă a creației depinde, în mare măsură, de incapacitatea aceleiași cetăți de a înțelege pe de-a-ntregul această tăcere.

Cu alte cuvinte, prin creație, tăcerea se transformă într-un soi de profeție anacronică, o profeție pe care „acțiunile artistului încearcă să o îndeplinească și în egală măsură să o schimbe”.³ Lucru de altfel extrem de complicat, dacă ținem cont de voci precum Paul Goodman, care susține că starea de tăcere nu este o structură monolitică, ci o colecție de diferite tipologii distincte. În lucrarea sa *Vorbirea și limbajul: apărarea poeziei*, din anul 1971, Goodman identifica nu mai puțin de 9 forme de tăcere:

² Adrienne Rich, *Arts of the Possible*, The Massachusetts Review, vol. 38, no. 3, 1997, p. 319–337.

³ Susan Sontag, *The Aesthetics of Silence*, in *Styles of Radical Will*, London: Penguin Classics, 2009, p. 3–34.

„Există tăcerea mută a somnului sau apatiei, tăcerea sobră, întipărită solemn pe chipul unui animal, tăcerea fertilă a conștientizării, care păstorește sufletul și dă naștere gândurilor noi, tăcerea vie a percepției hiperactive, gata să spună «Asta..., asta...», tăcerea muzicală care însoțește starea de fi absorbit de o activitate, tăcerea ascultării cuvintelor celorlalt [...], tăcerea zgomotoasă a resentimentelor și auto-incriminării, a discursului subvocal și puternic [...], tăcerea perplexității, tăcerea acordului tacit cu celălalt și a comuniunii cu universul.”⁴

Fără doar și poate, având în minte această clasificare a lui Goodman, înțelesul și elocvența unei opere de artă pot suferi mutații semnificative. Mai ales în cazul creațiilor care tratează direct sau indirect tema tăcerii. Ce diferență majoră, spre exemplu, în a citi creațiile autorilor cu un apetit vorace pentru starea de tăcere precum Rilke, Neruda, Valéry etc., adaptând, rând pe rând, adevărul fiecărui cuvânt la unele dintre tipologiile de mai sus.

De exemplu, ce mesaj diferit ar avea versurile lui D. H. Lawrence, dacă le-am citi întâi în cheia unei tăceri resentimentare și, mai apoi, în cea a unei tăceri apatice:

„[...] I feel the silence waiting
To take them all up again
In its vast completeness, enfolding
The sound of men.”⁵

⁴ Paul Goodman, *Speaking and Language: Defence of Poetry*, New York: Random House, 1971, p. 15.

⁵ D. H. Lawrence, *Silence* [fragment], Amores, New York: B.W. Huebsch, 1916, <https://www.gutenberg.org/files/22532/22531-8.txt>

Emily Dickinson, 10 decembrie 1830–15 mai 1886

„[...] Simt tăcerea așteptând
Să ia înapoi totul
Și cu vasta sa nemărginire
Să-nconjoare
Sunetul oamenilor”.⁶

Și ce diferență în a percepe adevărul pe care vrea să ni-l ofere Emily Dickinson atunci când descrie *tăcerea* ca pe un atavism al creației primordiale și al lui Dumnezeu:

„Silence is all we dread.
There's Ransom in a Voice –
But Silence is Infinity.
Himself have not a face.”⁷

„Tăcerea este suma temerilor noastre.
Există Răsplată într-o Voce –
Dar tăcerea este Infinitul.
El-Însuși nu are chip.”⁸

Și ce interesantă ar fi lectura lui Goodman însuși, folosind drept sistem de referință *tipurile de tăcere* pe care le enumera Edgar Lee Masters în poemul său despre tăcere, scris în anul 1869:

„[...] There is the silence of a great hatred,
And the silence of a great love,
And the silence of an embittered friendship.
There is the silence of a spiritual crisis
[...] There is the silence of defeat.
There is the silence of those unjustly punished;
And the silence of the dying whose hand
Suddenly grips yours.
There is the silence between father and son,
When the father cannot explain his life,
Even though he be misunderstood for it.

There is the silence that comes between husband and wife.
There is the silence of those who have failed;
And the vast silence that covers
Broken nations and vanquished leaders.
There is the silence of Lincoln,
Thinking of the poverty of his youth.
And the silence of Napoleon
After Waterloo.
And the silence of Jeanne d'Arc
Saying amid the flames, «Blessed Jesus» –
Revealing in two words all sorrows, all hope.
And there is the silence of age,
Too full of wisdom
for the tongue to utter it
In words intelligible to those who have not lived
The great range of life.”⁹

⁶ Traducere din limba engleză de **Rudy Roth**.

⁷ **Emily Dickinson**, *Silence is all we dread*, in *The Poems of Emily Dickinson*, ed. Thomas Johnson, Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 1998, p. 868.

⁸ Traducere din limba engleză de **Rudy Roth**.

⁹ **Edgar Lee Masters**, *Silence*, in Louis Untermeyer, ed., *Modern American Poetry*, New York: Harcourt, Brace and Howe, 1919.

„[...] Există tăcerea unei uri fără margini,
 Și tăcerea unei mari iubiri,
 Sau tăcerea unei prietenii ruinate.
 Există tăcerea unei crize spirituale
 [...] Există tăcerea înfrângerii.
 Există tăcerea celor pedepsiți pe nedrept;
 Și tăcerea muribundului a cărui mână
 O strânge brusc pe a ta.
 Există tăcerea dintre tată și fiu,
 Atunci când tatăl nu-și poate explica viața,
 Și riscând să fie greșit înțeles pentru asta.

Există tăcerea care apare între soț și soție.
 Există tăcerea celor care au eșuat;
 Și vasta tăcere ce-acoperă
 Națiuni distruse și lideri dispăruți.
 Există tăcerea lui Lincoln,
 Gândindu-se la sărăcia din tinerețe.
 Și tăcerea lui Napoleon
 După Waterloo.
 Există tăcerea Ioanei d'Arc
 Strigând din mijlocul flăcărilor, «Binecuvântat fi, Iisuse» –
 Și dezvăluind în trei cuvinte
 Toate sensurile tristeții și speranței.
 Și există tăcerea vârstei,
 Prea plină de înțelepciune
 Pentru ca limba să o rostească
 În cuvinte inteligibile pentru cei ce încă nu au trăit
 Marea varietate a vieții.”¹⁰

Și cum ar fi ca, odată folosind toate aceste tipuri de tăcere,
 să încercăm să descifrăm tăcerea lui Neruda:

„Yo que crecí dentro de un árbol
 tendría mucho que decir,
 pero aprendí tanto silencio
 que tengo mucho que callar
 y eso se conoce creciendo
 sin otro goce que crecer,
 sin más pasión que la substancia,
 sin más acción que la inocencia,
 y por dentro el tiempo dorado
 hasta que la altura lo llama
 para convertirlo en naranja.”¹¹

Anton Hermann Stilke (29 ianuarie 1803–22 septembrie 1860),
 Moartea Ioanei d'Arc, 1843

„Eu, care am crescut în interiorul unui copac,
 Aș fi avut multe de spus,
 Dar am învățat atât de multă tăcere,
 Încât am atât de mult de tăcut
 Și asta se descoperă crescând
 Fără nicio altă plăcere decât creșterea în sine,
 Fără altă pasiune decât substanța,
 Fără altă acțiune decât inocența
 Și în interiorul unui timp auriu
 Până ce înălțimea îl cheamă
 Să-l transforme în portocală.”¹²

Una dintre concluziile acestui exercițiu literar este că –
 dincolo de abilitatea sa de a afecta dimensiunea expresivă
 a creației – tăcerea este elementul catalizator care mediază
 tranziția artei către statutul de veritabilă formă de
 spiritualitate.¹³ În plus, *valența estetică a tăcerii* ajunge să fie

¹⁰ Traducere din limba engleză de Rudy Roth.

¹¹ Pablo Neruda, *Silencio, Fin del mundo*, Santiago de Chile:
 Edición de la Sociedad de Arte Contemporáneo, 1969.

¹² Traducere din limba spaniolă de Rudy Roth.

¹³ Susan Sontag, *The Aesthetics of Silence in Styles of Radical Will*,
 London: Penguin Classics, 2009, p. 3–34.

absorbită de abilitatea sa de a transla adevărul artistic dintr-un spațiu al reprezentării în spațiul existenței prin artă și de a genera noi întrebări într-un univers de răspunsuri predefinite.

Pe de altă parte, această incursiune a relevat o strânsă legătură între valoarea expresiei creative și *capacitatea sa de a anihila timpul*, lucru care se întâmplă doar atunci când creația depășește în elocvență tăcerea care i-a precedat existența. Din acest motiv, putem afirma nu doar că arta se poate constitui într-un soi de maxim atribut extra-categoric¹⁴ al *tăcerii*, ci chiar în unica finalitate transcendentală a acesteia.

Palma de Mallorca, Spania

¹⁴ Caygill, Howard, *A Kant Dictionary*, London: Blackwell Publishing Ltd., 2000, p. 398.

Albrecht Dürer (21 mai 1471–6 aprilie 1528), *Mein Agnes*, schiță de portret al soției artistului, 1494

**”Suntem,
fără doar și poate,
în fața unui paradox.
Pe de o parte
pentru că
existența operei de artă
rezultă din decizia artistului
de a dăruii cetății
tăcerea sa creativă,
iar pe de alta pentru că
valoarea intrinsecă
a creației depinde,
în mare măsură,
de incapacitatea
aceleiași cetăți
de a înțelege
pe de-a-ntregul
această tăcere.
Cu alte cuvinte,
prin creație,
tăcerea se transformă
într-un soi de
profeție anacronică,
o profeție pe care «acțiunile
artistului încearcă
să o îndeplinească
și în egală măsură
să o schimbe».”**